

TREHOLT-SAKEN OCH GUILLOU-AFFÄREN

En text om gråzoner, självsvåld, KGB-samvaro, FBI-övervakning och en trolös ”spionmaka” – samt en ovanligt stridslysten *Peter B*

av

Mats Parner

”...Vi levde i skuggan av ett överhängande atomvapenhot, och jag kände av det skälet ett starkt behov av att föra en dialog med representanter för stormakten i öster. Jag var ung på den tiden. I mina kontakter med sovjetiska diplomater kan jag därför ha uppträtt oförsiktigt och varit allt för informell. Men i mina samtal lämnade jag aldrig över information, som kunde ha skadat norska utrikes- eller säkerhetsintressen.”

(Arne Treholt i en intervju 2007)

☒☒☒ Sovjetunionen är numera ett minne blott. Därför nöjde sig **Excessen** med 40 helsidor inom loppet av 3 dygn, när man i oktober förra året avslöjade Jan Guillous förtroliga umgänge med KGB i tidernas gryning.

Emellertid var terrorbalans och kallt krig som bekant förfärande realiteter ända till murens och Sovjetväldets fall. Därför nöjde sig **Verdens Gang** inte ens med 4000 helsidor inom loppet av 300 dygn efter att den norske statstjänstemannen Arne Treholt gripits vid Flygplatsen Fornebu utanför Oslo fredagen den 20 januari 1984 på grund av sina intima relationer med KGB: också de följande två åren, 1985/1986, rullades Arne T i massmedietjära och fjäder med en intensitet utan motsvarighet på den här sidan Vidkun Quisling.

Ja ”Treholt-saken”, som det heter väster om kölen, uppfattas av många baggar som den största händelsen i norsk inrikespolitik efter krigsslutet. Dock bör man fråga sig om den ståndpunkten verkligen är befogad. Var denne yngling i karriären den usle fähund och simple landsförrädare han i årtal utmålades som?

Med den prominente stortingsledamoten och socialdemokratiska jordbruksministern Thorstein T som sina dagars upphov föll det sig naturligt för Arne att sluta upp bakom **Arbeiderpartiets** fanor. Man kan säga att han gick ut löst som tämligen obemärkt reporter. Ännu blott 24 på sitt 25:e kom han dock att engagera sig med hela sitt jag för den grekiska oppositionen efter CIA:s och de högre officerarnas militärkupp 1967. Såväl Andreas Papan-dreou som Melina Mercouri, sångerskan/skådespelerskan/politikern, blev Treholts vänner. Året därpå ställde han precis lika helhjärtat upp på det tjeckiska folkets sida efter att sovjetledarna (och deras medhjälpare) blåst ut de spirande socialistljusen från ett vårligt Prag.

Det bör observeras att också det engagemanget var djupt känt. Varken i tal eller skrift andades Arne T någon som helst förståelse för Kremls ockupationsordning. Det rörde sig enligt honom om ännu ett brutalt stormaktsövergrepp, snarlikt 1967 års.

I nästa vända hamnade Treholt på den segrande nejsidan i kampanjen mot norsk anslutning till EEC, vilket sågs med oblida ögon även, och inte minst, i de socialdemokratiska leden. Att den unge mannen räknade sig till partiets vänsterflank kunde inte längre betvivlas, och i den

tidens pinsamt följsamma NATO-Norge betraktades sådana räkneövningar med avsevärd skepsis. De rentav misstroddes på åtskilliga håll.

Vid 1974 års FN-konferens om havsrätt och fiskefrågor i Caracas (Venezuela) fick Arne T sitt elddop som framgångsrik politiker i större sammanhang. Den berömda *gråzonen* i Barents hav med tillhörande fiskeavtal blev ett av de mer konstruktiva resultaten av överläggningarna med radarparet Jens Evensen och Treholt som chefsförhandlare på den norska sidan och med (bl a) kamrat Gennadij Titov i den sovjetiska delegationen. Herrar Treholt och Titov kände varandra sedan gammalt och kom väl överens – t o m alltför väl enligt belackarna. I framtiden skulle de bägge, med sina respektive pannor i djupa veck, komma att operera ganska så flitigt på tu man hand i storpolitikens grämelerade ingenmansland.

Gråsoner (Gyldendal 2004) är f ö den välvalda titeln på Arne T:s senaste bok.

Efter hemkomsten från Latinamerika inledde Treholt ett förhållande med TV-journalisten Kari Storaekre, och 1977 gifte sig Arne med Kari. Två år senare blev äkta mannen ambassadråd vid den norska FN-delegationen i New York och slog sig ned med hustru och nyfödd son på Long Island utanför själva stadskärnan – men belönades sedan med en ståndsmässig 4-rumslägenhet på 62:a gatan nära Central Park. Med närmaste grannarna, makarna Jim och Barbara Glennon, blev ambassadparet goda vänner på nästan ingen tid alls. Inom kort umgicks hela kvartetten så gott som dagligen. De samspråkade, drack varandra till och delade ljuvt och lett.

Att Jim och Barbara råkade heta något annat och av en ren händelse jobbade som diplomerade FBI-agenter var en misstanke som makarna Treholt aldrig ens snuddade vid...

Arne T ägde både kristallkulor och intelligens, och han förberedde sig minutiöst för kallet som norsk utrikesminister före 80-talets utgång. På sitt sätt var han redan nu en privatpraktiserande sådan med egen politisk agenda (och dito slagsida). Det smärtade honom att Norge så ensidigt slutit upp bakom USA med tanke på de accelererande kärnvapenrustningarna, och därför hade Treholt ryssarnas öra – och de hans. Under tiden i New York blev en Vladimir Sjisin från den sovjetiska FN-delegationen, och från KGB, hans främsta samtalspartner.

Men för Treholt räckte ideologiska konsultationer och fagert tal inte långt. Helt i linje med sin allmänna grundinställning redigerade han också utgåvan **Atomvapen og Usikkerhetspolitikk** (oktober 1980). Där medverkar bland andra Einar Gerhardsen, Kalevi Sorsa, Alva Myrdal och Olof Palme. För 30 år sedan skattades den boken mycket högt, i synnerhet inom fredsrörelsen. Palme valde f ö att hedra Martin Luther King i sitt bidrag:

”Även om jag visste med mig att världen gick under i morgon skulle jag likafullt plantera mitt äppelträd.”

☺☺☺ Guillou och Treholt är generationskamrater, låt vara att den förstnämnde är exakt 400 dagar yngre. Också Jan G solidariserade sig med greker och tjecker i ungdomsåren och än mer med vietnameser och, framför allt, palestinier. Dock inledde han sitt KGB-samröre tidigare än Arne T, enligt egen utsago ”förmodligen på årsdagen av ryska revolutionen” vid en fest på den sovjetiska ambassaden som ”22-årigt” journalistpryo (under **FiB/Aktuellts** upphöjda baner).

Jag frågar mig varför Guillou oavlatligt skriver detta. Ambassadens ”1:e sekreterare”, Jevgenij Gergel, stötte bevisligen samman med honom i april –67 för första gången, och då

celebrerade man vare sig februari- eller oktoberrevolutionen eller än mindre den 23-årige JG:s 22-årsdag.

I sin iver att bagatellisera hela denna affär slarvar Guillou – men låt oss inte fastna i detaljer.

Betydligt viktigare är att Jevgenij G och andra KGB-män sägs ha träffat Jan G i snitt varannan månad under lönnliga krogformer åren 1967-72. Man noterar i förbigående att detta betyder ca 30 seanser i allt. Dock hade JG fler bollar i luften än så: med jämna mellanrum sammanträdde han med två representanter för SÄPO och angav israeliska attentatsmän, och inför 'IB-affären' kontaktade han Pierre Schori och statssekreteraren i försvarsdepartementet, Anders Thunborg, och höll på så vis regeringen (del)informerad om vad som komma skulle. Varken inom **Folket i Bild/Kulturfront** eller SKP, där Guillou var anställd respektive parti-medlem, kände man till dessa sakernas tillstånd. JG höll sin vidlyftiga privatpraktik hemlig.

Peter Bratt och ingen annan är mannen bakom de ovannämnda uppgifterna. Man kan (och bör) ta del av dem på **Newsmill** och snart också i ett komplement till Peter B:s självbiografi **Med rent uppsåt** (Bonniers). På Bratts raseri kan ingen missta sig. Bl a skriver han att såväl Håkan Isacson som han själv och Guillou sannolikt hamnat bakom lås och bom i fem eller sex år, om den sistnämndes KGB-trafik varit till alla delar känd av SÄPO under 1970-talets IB-processer.

Om det finns något fog för de här misstankarna eller ej, kan jag inte bedöma. Intuitionen säger mig att Bratt överdriver, men givetvis bör hans synpunkter tas på största allvar. Hela Peter B:s text gör ett initierat och hederligt intryck och är inget man frigör sig från med en axelryckning.

Det är inte bara de ideologiska utgångspunkterna som till dels är/var gemensamma för Treholt och Guillou. Självsvåld, ett mått av hybris och en stark vilja att köra sitt eget race måste också tillskrivas de två. Bägge anser och ansåg sig veta bäst (och såtillvida har/hade de onekligen en ganska realistisk syn på den egna förmågan...).

En januaridag för 26 år sedan berättade Arne T för sin äkta hälft att han ämnade flyga till Paris eftermiddagen den 20:e för att ordna med de teoretiska och praktiska detaljerna inför president Mitterands nära förestående Oslobesök. På kvällen den 19:e sprang han sina ordinarie 15 km i snövindarna på huvudstadens plogade isgator som den elitmotionär han var (med ett pers klart under tre timmar på maran). Men någon fransk biljett hade Treholt aldrig bokat; i själva verket tänkte han bege sig till Wien ... för ännu en rådplägning med gamle polaren Titov.

Det var naturligtvis idiotiskt av flera orsaker. Dels hade Arne T nyligen avancerat till byråchef på utrikesdepartementet, dels genomgick han, 1982-83, en kurs vid Försvarets högskola direkt efter hemkomsten från New York (och fick då en viss inblick i rikets försvarshemligheter) och dels var kamrat Titov, fr o m 1977, *persona non grata* i Norge. Det året ansågs Titov ha spelat den ledande rollen i spionhärvan kring en Gunvor Galtung Haavik med påföljd att han för gott kastats ut ur landet. Ja, den utvisade KGB-mannen var den förste man borde slingra sig undan, om man inte ville reta gallfeber på den norska säkerhetspolisen POT (sedermera PST).

Å andra sidan: om Treholt *hade* varit en storspion av Kim Philby- eller Wennerströms-format, så skulle han definitivt ha valt Paris framför vännen T den 20 januari.

När en intet ont anande Arne T skulle kliva ombord på luftkärran till Valsernas stad, spärrades hans väg plötsligt av Örnulf Tofte, chefen för det norska kontraspionaget, och han greps

under odramatiska former. Pressande förhör och blodtörstiga angrepp från medievärlden blev i ett nu Treholts verklighet. I mars lät riksåklagaren ännu en bomb detonera. Då hette det nämligen att AT levererat hemliga dokument inte bara till ryssarna utan även till en irakisk diplomat, Rahdi Mohammed, som under tre år belönat sin kollega med 40 000 US-dollars. Treholt erkände och skämdes för sin ”girighet” – men framhöll att alltihop bara handlade om saltade reseräkningar, konsultarvoden och delbetalningar för olika affärsuppgörelser de två emellan.

”Treholt-saken” splittrade Norge, men juristerna var obevekliga. Det blev 20 år för spioneri.

☪☪☪ **God tur til Paris** (Lycklig resa till Paris) är den ironiska titeln på den första av de två böcker som Kari Storaekre givit ut. **Min historia** heter utgåvan klädd i blågul språkdräkt, men det gör inte läsoplevelsen mer uppbygglig. Den norska versionen offentliggjordes bara ett par dagar före spionprocessens början den 25 februari 1985 med påföljd att mediestormarna växte till orkanartad styrka. Den bedragna (Wien, inte Paris!) kvinnan hade talat ut, och nu vann hon rekordsnabbt de flestas sympatier i paradrollen som skönheten mot agentodjuret.

I boken förefaller Kari S ointresserad av sin mans eventuella skuld/oskuld, och hon reflekterar inte heller över det faktum att det finns olika grader i alla spionhelveten. Än mindre frågar hon sig hur det var möjligt att sammanleva med Arne i nio år utan att en enda ögonblick misstänka honom för skumraskaffärer.

Spionhustrun skärskådad (förlaget Curious 1993) är Storaekres andra litterära opus, allmänt förvirrat och självbelåtet också det. Här ges tomheten och intigheten ett författarsikte.

Tidsandans betydelse får inte underskattas i spionaffärer. Den läxan fick den arme Enbom och hans fiktiva liga inpränta 1952, och byråchef Treholt fick göra detsamma drygt 30 år senare.

Mitt grundtips är f n att Jan G och Arne T, genom sitt KGB-samröre, har gjort sig skyldiga till olovlig underrättelseverksamhet, lindrigare resp grövre sådan i nu nämnd ordning. Att Guillou inte var spion får anses trivialt. Frågan är om Treholt var det. Jag tillåter mig att tvivla.

Mats Parner